

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 7.

V Ljubljani, 1. aprila 1886. l.

XXVI. leto.

Dejansko obrazovanje razuma.

Nravstveni čut človeški je v svoji nepokvarjenosti zelo občutljiv. Vsak še tako rahel spodtikljej ga razburi in vzbudi v človeku preziranje onega, ki se predrzne s podlostimi oskruniti nežno-čutno svojstvo njegovo. Tak človek lažje spregleda umstvene nego нравstvene pogořeške, in ne čudi se toliko duševnemu, kolikor bolj нравstveno-nizkemu uboštvu človeštva. Take pojave presoja v prvi vrsti s pomočjo svojega prirojenega čuta, ker ta v svoji prvotnosti pač ne more biti pokvarjen. Pri tem se vprašuje: je li dejanje dovoljeno ali nedovoljeno, se li sme izustilo človeške notranjosti prijavljati v prikupljivi ali odurni obliki? Posledica zaključku takega sôda ustreza vedno zdravim нравstvenim zakonom. Pri tem sôdi нравstveni čut še vedno z zgolj osobnega stališča, le z obzirom na večjo ali manjšo нравstveno vrednost kacega dejanja.

Navadno se pridruži нравstvenemu čutu tudi razum, in tedaj je možno, da ali oba presojata z istega stališča, ali pa, da se nagiba razum bolj na praktično oceno izvršujočega dejanja. V pravem pomenu besede bi moral tudi razum presojati izraževanje notranjih nagibov z нравstvenega stališča, kajti le tedaj se more govoriti o vzajemnem teženji naših sil po dobrem, pravem in lepem. Da je temu tako, vidimo pri izobraženih, pri katerih so se umstvene sile harmonično razvile in ki obsojajo vse, kar razžali naše нравstveno čuvstvo. Ni ga razboritega človeka, ki bi najdel kako blagougodje nad surovostimi in nedostojnostimi podle duše. Takov človek smatra vsako pregreho za praktično budalost, nedoslednost; in taka nedoslednost se dá za vsak posamezen slučaj strogo razobložiti, kajti protiví se нравstvenemu čutu.

Nasprotno tem nedostatkom človeške duše je krepost človeške modrosti. Ta modrost se opira v tem pomenu na subjektivno potrebo, izhajajočo iz sklopljenja vseh naših individualnih odnošajev. Med temi odnošaji so nekateri, ki so vkupni vsem ljudem, drugi pa se spreminjajo z razliko starosti, stanú, spola, društvenega stanja itd. V teh živé le pojedinci. Zato razločujemo krepost, ki je bistvo vseh bitij našega rodu, in zopet drugo, ki je lastna le pojedincem; iz tega razloga imamo posebno modrost za vsako starost, za vsak spol, vsak stan, za vsako posamezno razmero. Po tej razliki presojamo razboritost in нравstveno silo posameznikov in celih rodov; označujemo pa tudi stopinjo omike, na katero so se povzdignili posamezniki in ž njimi rodovi.

Odnosaji človeškega življenja so mogočen činitelj umstvene in нравstvene omike; zato veljá v prvi vrsti, te odnosaje tako uporabljati, da služijo napredku v omiki. Kdor se tako izobraži, da more pregledati vse svoje odnosaje, t. j. vse okolnosti svojega živ-

ljenskega kroga, in kdor stori to s tako razbornostjo, da noben teh odnošajev nima umetne in strastne pretege, temveč da se v njem izjednači protislovje različnih zahtev, ta ne more drugače, nego da sledi poslednjici vseh teh posameznih meri skupno; tedaj deluje v svojem smislu npravstveno in modro. Kjer pa podeli vzgoja, vzgled ali strast jedni izmed teh meri preveliko moč, ondu najdemo jednostranost, sanjarstvo, pregreho, budalost. Poleg teh more obstajati jednostranska ali pa tudi površna mnogostranska izobraženost ravno tako dobro, kot ona nizka razumnost, ki teži z najhladnejšim, najumetnejšim preračunanjem po jednostranski svrhi. V taci slučajih človek žrtvuje tej svrhi vse druge plemenitejše; zato pa se najde pri dosegu te svrhe vedno le označevalna neumnost, s katero se zgreši glavna svrha. Posledek temu je, da praktični nespametnik tudi pri najostroumnejšem preračunani ne najde ni miru, ni jednote, ni doslednosti značaja.

Na tej napačni poti življenja se nahaja premnogo ljudi, a svojega krivega pota si sami niso popolnem v svesti. In kako neki? Dejansko življenje s svojimi mnogoterostimi se vrti pred njih očmi kot v kalejdoskopu; vsa njih vzgoja je naperjena v prvi vrsti na to, da se jim obteži razum z mnogoznanstvom, k večjemu, da se skuša tudi na njih srce vplivati, a to s sredstvi, ki so dostikrat protivni pravi praktični uporabi. Ako hočemo užé otroka dovesti do nekakega razpoznavanja dejanskih razmer življenja, ne smemo zamuditi, da mu kolikor móči jasno predočimo vse odnošaje, v katerih živi, da odstranimo vse, kar bi mu utegnulo prouzročiti napačno cenitev teh odnošajev. Osnovati moramo v njem nekako taktnost, ki mu omogoči, razmere hitro in pravo pregledati, prevare in protislovja z jasno razbornostjo izločiti, pravo, stalno, bistveno zjediniti v živo čuvstvo. Ako gojenca tako vzgojujemo, tedaj smo ga praktično vzgojili, izbistrili smo mu praktični razum. Kot takov bode moral vse svoje dušno razpoloženje brzdati in pravi svrhi prilagati, vedel bode dobro in koristno ločiti od nepravlega, škodljivega. S tem si bode pridobil ono značajnost, ki je bistveni del npravstvenega, stanovitnega, samega s sabo zadovoljnega človeka. Živel bode sicer v raznovrstnih odnošajih, ki so največkrat protivni njegovemu duševnemu razvijanju, a znal bode razbrati vse jednomerne okolnosti ter jih v svoj prid obrniti, druge pa ublažiti, ali se jim izogniti. S tako vzgojo smo za praktično obrazovanje razuma in tedaj za uporabnost človeka največ storili.

Fr. Gabršek.

„Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole“.

(Dalje in konec.)

Gospod M — a piše: „Jezik je v berilu priprost (z nekaterimi izjemami), domač, otroku lahko umljiv. Stavki so večinoma prosti, kolikor mogoče kratki, ter odgovarjajo takó nalogi knjige kot svojstvu našega jezika, ki ne ljubi dolgih in zapletenih stavkov“. Na drugem mestu pa se glasi: „..... Pisava v berilu ne odgovarja govoru našega národa, v katerem se tedaj ne bere „po domače“. Iz tega je razvidno, da si je gosp. ocenjevatelj sam sebi v protislovji, rekši, „jezik je domač“ — a nasprotno: „se ne bere po domače“. Res se nahajajo slovniske hibe (v naših šolskih knjigah jih v mnogo večjem številu nahajamo), kakor jih je gosp. ocenjevatelj označil z besedami „(z nekaterimi izjemami)“. Teh izjem pa nikakor ne najdeva v najinem berilu v tolikem številu, kakor jih gosp. M — a navaja.

Izdaja te knjige, katero imajo otroci v roki, bila je dotiskana sredi meseca oktobra 1885. leta. Ako primerjava to knjigo z oceno, je gosp. M — a večinoma vstre-